

Paul Emond

Helené szép szeme

Tudja-e, kérdezte egyszer tőlem Alexis Gayo, hogy Belgritte-nek, a festőnek, mielőtt az absztrakt festészet felé, és azok felé a hihetetlenül szürke és egyre szürkébb pannók felé fordult volna, volt egy rövid, de intenzív korszaka, melyet mitológiai korszaknak nevezhetünk? Ez a korszak bolondos ifjúsága idejére esett, amelyhez hasonlót ön is átélt, kedves barátom; mi több, én, aki mindig olyan tartózkodó voltam, én is átéltem, persze sokkal korábban, mint ön, az életnek azt az őrült szakaszát, amikor az emberben óriási energiák feszülnek, és azt hiszi magáról, hogy mindent fenekestül fel fog fordítani, kezdve az általa gyakorolt művészettel, amelyben páratlan újítónak képzei magát. Páratlan újító, kurjantott Gayo, ugyan már! Legfeljebb kezdő kisasinas lehet. De hát oly önhitt az ifjúság! A fivére, a másik Belgritte, az író, annak idején azt vette a fejébe, hogy elkészíti az Iliász, illetve az Odüsszeia színpadi adaptációját. Az összes fővárosi rendező nyakára járt ezzel a tervével, de senki sem kért belőle. Gondolják el, e monumentális és halhatatlan műveket holmi két- vagy háromórás előadássá redukálni rosszabb, mint az, amit a zsivarók az ellenségeik fejével tenni merészeltek! Nos, ha a festő Belgritte-ben volt is némi tehetség, az író Belgritte-ről azt gondolom, amit gondolok, ahogy Maeterlinck szokta volt mondani. Mindenesetre fivére vállalkozása, még ha meg is hiúsult, bizonyára izgatta a festő fantáziáját, mivel barátunk olyan fellengzős című képeket festett, mint *Akhilleusz és Agamemnón Briszéiszért verseng, Athéné megmutatja Ithaka földjét Ulissésznek*, és hasonlók.

E periódus legérdekesebb műve, folytatta Gayo, különös módon felhúзва szörnyen bozontos szemöldökét, vitathatatlanul egy nagyméretű kép, melynek Belgritte a *Helené szép szeme* címet adta. Bizonyára emlékszik az Iliász III. énekének arra a szép részletére, amikor megtudván, hogy Meneláosz és Parisz párbajt vív a görög és trójai hadsereg előtt, és e viadal kimenetele fogja eldönteni a háború kimenetelét, Helené, azt megtekintendő, Trója várába követi Priamoszt. Az agg király ezt arra használja fel, hogy nevének neveztesse a főbb görög fejedelmeket, akiket meglát, Agamemnónt, Aiászt, Ulissészt és másokat, ami teljes mértékben retorikai mesterkedés, annak kell lennie, hiszen Priamosz a háború kezdete óta tökéletesen tisztában van vele, ki kicsoda, de a jelenet lehetővé teszi Homérosz számára, hogy papírra vesse azokat a nagyszerű leírásokat, melyeket ön is olvasott. Nem tudja elképzelni, mennyire fellelkesítették ezek az oldalak Belgritte-ünket, aki szerint ez a legszebb és legcsodálatosabb látvány, amiről csak álmodhatunk, és még inkább az, ha annak meg szemlélésére kölcsönvesszük Helené szemét, mondta a rá oly jellemző mennydörgő hangon. Helené szeme, folytatta Gayo, felemelve hangját, hogy Belgritte-et utánozza, de nem sokáig tudta ezt a hangerőt tartani, Helené szeme, és a két hadsereg Helené szeme általi látványa! A két férfi látványa, a két férjé, akik párviadalt folytatnak! Igen, a két férjé, erősítette meg Gayo,

úgy nézve rám, mintha valamiféle csodálkozást mutattam volna, pedig, ha egyre jobban mulattam is magamban, tökéletesen nyugodt arccal hallgattam, igen, a két férjé, ne vágjon ilyen hitetlenkedő képet, kedves barátom, emlékezzen vissza, hogy amikor Parisz és Helené Trójába értek, hivatalos esküvőt tartottak, ami miatt a spártai Helené az egész nyugati civilizáció egyik leghíresebb bigámista nőjévé lett.

Helené szeme – folytatta Gayo – Belgritte szemében a világ első csodája volt. Folyton emlegette, mintegy abszolút utalásként a legabszolútabb szépségre, úgy, ahogyan egy gyémántkereskedő beszélne a Cullinanról vagy a Kohi-Noorról. Helené szemét festem, magyarázta Belgritte, és úgy festem, hogy az a képnek magát a textúráját képezze, igen, magát a textúráját, és ebben áll törekvésem egész eredetisége, vagyis a képem nemcsak a legabszolútabb szépségében ábrázolja azt, és igen világosan meg lehet különböztetni egyrészt a jobb szem, másrészt a bal szem szaruhártyáját, íriszét, szemlencséjét és retináját, ahogy a vászón domináns színárnyalatai előtűnnek az ibolyaszín teljes skálájában, mivel Helenének utánozhatatlan ibolyaszínű szeme volt, hanem egyúttal azt is megmutatom, amit azok a szemek Trója várának magasából láttak, magyarázta Belgritte, mondta Gayo, megmutatom úgy, ahogyan Helené szép tekintete megragadta, magán Helené tekintetén belül, Helené tekintetének legintenzívebb szubjektívitasában a görög és trójai hadsereget, amint épp abbahagyták a harcot, mivel Meneláosz és Parisz párviadalhoz készültek, tette még hozzá Gayo anélkül, hogy tekintetét egy pillanatra levette volna rólam és abbahagyta volna szemöldökének húzogatóását, mintha e szüntelen mozgás elősegítette volna, hogy Belgritte festő egyre nagyobb hévvel előadott szavai behatoljanak értelmembe. Belgritte rám nézett, és szinte anélkül, hogy lélegzetet vett volna, megkérdezte, értem-e, mit akar mondani, tette hozzá Gayo szinte anélkül, hogy lélegzetet vett volna, és én azt feleltem neki, hogy értem, természetesen, nem nagy boszorkányság, azt akarja mondani, arra törekszik, hogy a kép nézőjének szeme Helené szemén keresztülhaladjon, hogy lássa, mi történt a Trója előtt elterülő síkságon, feltételezem, kedves barátom, hogy ön is érti, fordult hozzám Gayo, és én azt feleltem neki, hogy értem, természetesen, nem nagy boszorkányság, olyan, mintha Belgritte egy kamerát akart volna Helené szemébe helyezni, és anélkül, hogy tudtam volna, miért, rögtön az jutott eszembe, amit egyszer Salvador Dalíról mondtak, s ismét eltűnődtem rajta, vajon e történet a legendák körébe vagy a paranoia-kritika híres megalkotójának valóságos életrajzához tartozik-e: Dalí egyszer egy nagyon költséges film készítését vette tervbe, a film gyártói Dalí ismertségére alapoztak, a festő egy nagyszabású középkori csata első jeleneteit forgatta a spanyol síkságon, balra egy teljes hadsereg, jobbra egy teljes hadsereg, majd jön az ütközet, a két hadsereg egymásra ront, szélteben-hosszában vágatnak, száguldanak, üldözik és ölik egymást, a kamera mögött pedig Dalí ujjongott örömeiben; mindezek után próbavetítést tartottak a tömegjelenetről: mivel előzőleg a festő úgy döntött, hogy a kamera maradjon teljesen mozdulatlanul, ami a festő kinyilatkoztatása szerint éppoly váratlan, mint amilyen zseniális interpretációs-kritikai lelemény volt, így a háttérül szolgáló spanyol síkságon előbb egy lovascsoport haladt át balról jobbra, azután gyalogsági katonák jobbról balra, majd két katona, amint két másikat üldöz, ezt követően semmi, majd három lovas jobbról balra, és így

tovább, a filmtekercek végéig, Dalí ujjongott örömeiben, a film gyártói pedig még aznap este véget vetettek a vállalkozásnak.

Belgritte azonban, folytatta Gayo, csüggedt tekintettel nézett rám, határozatlanul megvonva a vállát: itt nemcsak arról van szó, hogy a trójai síkság Helené szeme által látott képét megmutassuk, érti, Gayo, magyarázta a festő, sőt nem is csak arról, hogy egyszerre mutassuk meg Helené szemét és a trójai síkság Helené szeme által látott képét, érti, kedves barátom, magyarázta Gayo, és Gayo azt felelte Belgritte-nek, hogy nem érti pontosan, mit akar mondani, és én azt feleltem Gayónak, hogy én sem értem pontosan, jobban el kell hát magyaráznom, mondta Belgritte Gayónak, Belgritte azt mondta, jobban el kell magyaráznia, mondta nekem Gayo, és én próbáltam továbbra is éppoly nyugodt arccal nézni Gayóra, még ha egyre jobban mulattam is magamban.

Mert így, mondta Belgritte, realista ábrázolásról lenne szó, bármennyire is áthat mindent Helené szubjektivitása, mondta Gayo, miközben a szándékunk egészen más. Az Iliász nyilvánvalóan nem realista mű, és nyilvánvalóan az én képem sem lesz realista mű, folytatta Belgritte. Emlékezzen vissza a XVIII. énekre, amelyben Homérosz mindent leír, ami Akhilleusznak Héphaisztosz, a kovácmesterség istene által kovácsolt pajzsán meg van jelenítve, nos, a képem a pajzs díszítésének mintájára több jelenet szerepel egyidejűleg. Egyidejűleg ott szerepel egyébként, hogy Helené szeme ott szerepel, ezt ne felejtse el. Azt akarom tehát mondani, ahogy a képem megtalálja a csatamező egészét, ugyanúgy megtalálja premier plánban a főbb görög és trójai hősöket is, mint ahogy, még inkább premier plánban és különböző pózokban, megtalálja a két férjet, Menelaoszt és Pariszt: itt méregetik, ott szidalmazzák egymást, amott pedig elkezdik a párviadalt, és így tovább, fejtette ki bővebben Belgritte. Hallania kellett volna, mondta Gayo, ahogy a festő abban a pillanatban azzal tetszeleg magának, mennyire ihletettek szavai, az ember úgy vélte, Belgritte azt akarja elhitetni, hogy maga a zseni, maga a legtisztább állapotában levő zseni nyilvánította ki azokat, rendkívül megkapó érzelmi megnyilvánulás volt, kedves barátom, és Gayo szemöldöke ekkor olyan szertelenül rángatózott, hogy azt hittem, rögtön leugrik az arcáról és elszáll egy ismeretlen végzet felé, miközben a hangja annyira érzelemmel teli volt, amilyenek még soha nem hallottam, rendkívül megkapóan érzelemmel teli. Értse meg hát, Gayo, mondta Belgritte, értse meg hát, kedves barátom, mondta Gayo, e festészeti eljárás mérhetetlen gazdagságát, mindannak a hihetetlen komplexitását, ami itt játszódik: Helené, a szép Helené, aki oly szép, mondja Homérosz, hogy a trójaiak, bár annyi bajt hozott rájuk, nem tudtak rá haragudni, Helené, tekintetének bámulatra méltó intenzitásában és hasonlíthatatlan ibolya-színváltozatában, Helené, lenézve a trójai vár magasából, látva a két hadsereget és a két férjet, készen arra, hogy megöljék érte egymást, Helené egyszerre érzi a legnagyobb büszkeséget és a legnagyobb szégyent, amit nő csak érezhet; igen, ezek az erős, heves, ellentmondásos érzések árasztják el abban a pillanatban, a tiszta emberi természetnek e lenyűgöző koncentrátuma, hiszen ami itt játszódik, az magának az emberi lénynek az esszenciájához tartozik, igen, Gayo, a képem mindezt ki akarja fejezni, mondta szinte üvöltve Belgritte, és mondta szinte üvöltve Gayo, miközben én hihetetlen nehézségek árán tartottam vissza a gyöt-rő, ellenállhatatlan nevetést.

Persze, folytatta Gayo hirtelen sokkal higgadtabb hangon, mintha egyszerre csak nem akarná már, hogy mondandója Belgritte mondandójának palimpszesztje legyen, persze, kedves barátom, szinte hallom már a kérdését, mindjárt azt fogja tőlem kérdezni, láttam-e a *Helené szép szemét*, és tényleg olyan rendkívüli-e az a kép, amint azt a barátunk elmondta. Bizonyára csalódást fogok önnek okozni, mert nem láttam. Festőnk érzelmi élete abban az időben rendkívül viharos volt, belebolondult egy nagyon szép férjes asszonyba, aki, mivel a véletlen nagy rendező, kapaszkodjon meg, szintén éppen a szép Helené nevet viselte. Amilyen nagy csábító volt, nem került nagy fáradságába meggyőzni a hölgyet, hogy hagyja el a férjét és vele éljen abban a hihetetlen felfordulásban, ami egyszerre szolgált számára műteremként és lakásként. De ráfizetett. Egy szép reggel a férj váratlanul beállított néhány barátjával, hogy visszaszerezze a nejét, és bár Belgritte impozáns termete vetekedett Akhilleusz vagy Hektor természetével, az ellenfelek túl sokan voltak ahhoz, hogy szembe szállhatott volna velük. Így aztán a férj nemcsak visszavette a feleségét, aki, amint azt a későbbiekben megtudtam, kezdett már egyébként is belefáradni az új társába, de a műtermet is kirabolta, és e szép mitológiai korszak összes festményét megsemmisítette. Lényegében a trójai háború volt, kicsiben.

Károly Judit fordítása

Paul Emond (1944) a legsikeresebb francia nyelven alkotó belga regény-, esszé- és drámaírók egyike. Műveit számos nyelvre lefordították, drámáit Európán kívül az Egyesült Államokban és Kanadában is játsszák. Több irodalmi díj birtokosa, a Belga Királyi Nyelvi és Irodalmi Akadémia tagja.

Bart Moeyaert (1964) flamand író, 2014-ben magyarul is megjelent *Duett hamis hangokra* című ifjúsági regénye.

A Cédrus Művészeti Alapítvány logójával megjelölt oldalakon korábbi pályázatunkon jelentkező szerzők műveit közöljük.

